

KARADAĞ PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1.	DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2.	PAZARIN ÖZELLİKLERİ	13
3.	ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	15
4.	PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	19
5.	ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	24

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Politikası

Karadağ'ın dış ticaret politikası, liberal ekonomi çerçevesinde, Batı ile iliŐkileri geliştirme ve AB'ye üyelik hedefleri doğrultusunda Őekillenmektedir.

Karadağ 2006 yılı Mayıs ayında bağımsızlığını kazandıktan sonra, Batı ile iliŐkilerini geliŐtirmeye yönelmiŐ, bu amaçla serbest piyasa ekonomisinin gereklerinin yerine getirilmesi ve buna uygun mevzuat deđiŐikliklerinin yapılması çabaları, ülkenin dış ticaret politikasına da yansımıŐtır. Ülke halen IMF, WTO gibi çok sayıda uluslararası kuruluş ve örgütün üyesidir. Karadağ ayrıca Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunmuŐ olup, 2010 yılında aday ülke statüsü kazanmıŐ ve 2012 yılında da katılım müzakerelerine baŐlamıŐtır. Müzakereler çerçevesinde 33 faslın tamamı için AB ile müzakereler açılmıŐ ve devam etmektedir. Dolayısıyla, Karadağ, dış ticaret politikalarını da AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması ve katılım müzakereleri çerçevesinde geliŐtirmektedir.

Karadağ'ın, AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya ve Ukrayna ile de Serbest Ticaret AnlaŐmaları bulunmaktadır.

Karadağ'ın dış ticaret politikası genel olarak Dış Ticaret Kanunu temelinde yürümekte ve belirlenmektedir. Kanun, Karadağ'ın ithalat ve ihracat politikaları bakımından temel esasları belirlemektedir.

Söz konusu Kanunda belirtilen Şartlar dahilinde herkes mal ithal edebilir veya ihraç edebilir. İhracat ve ithalata ilişkin düzenlemeler, özel düzenlemelerde aksi belirtilmedikçe, geçici ihracat ve ithalatlara da uygulanır.

Kanuna göre dış ticarete genel ilkeler aşağıdaki gibidir:

- Dış ticaret, bu Kanunda aksi belirtilmedikçe sınırsızdır.
- Herkes, hukuki ve ticari kapasiteleri ve ticari faaliyetleri düzenleyen ilgili mevzuat uyarınca dış ticaret yapabilir.
- İdari mercilerin bu Kanun hükümlerine aykırı olarak dış ticarete sınırlama getiren kanuni işlemleri hükümsüzdür.
- Bu Kanun hükümlerine göre yapılan işlemler, dış ticareti kısıtlayıcı veya gizli koruma sağlayacak Şekilde yürütülemez.

İthalat Rejimi

Dış Ticaret Kanuna göre "İthalat", gümrük mevzuatına uygun olarak herhangi bir yabancı ülke veya bölgeden mal veya hizmetlerin Cumhuriyet ülkesine taşınması veya teslimi anlamına gelir.

İlgili mevzuat kapsamındaki statülerine ve Dış Ticaret Kanunu ve ve bu Kanun uyarınca çıkarılan diğer mevzuat hükümlerine tabi olarak, herhangi bir kişi, aşağıdakilerle sınırlı olmamak üzere, bu malları ithal edebilir:

- Ticari faaliyetleri düzenleyen mevzuata tabi olarak satışı, dahilde veya hariçte işleme veya diğer herhangi bir ticari işleme yönelik mallar,
- Tüzel kişilerin kendi kullanımına, kişisel veya aile kullanımına yönelik mallar ve
- Mesleki faaliyetleri gerçekleştirmek için gerekli mallar (girişimciler, çiftçiler ve mesleki faaliyetler yürüten veya hizmet sağlayan gerçek kişiler).

Not: İthal edilen hammaddelerden ihracat için son ürün elde edilecekse, hammadde ithalatı gümrük vergisinden muaftır. Bunun için yetkili gümrük otoritesinden izin alınmalıdır. Yabancı yatırımcı olarak ekipman ithalatında gümrük vergisi ödenmemekle beraber, KDV ödenmesi zorunludur. Yetkili gümrük otoritesine başvurularak onay alınmalıdır.

İhracat Rejimi

Dış Ticaret Kanuna göre "Mal ihracı", gümrük mevzuatına uygun olarak malların Karadağ Cumhuriyeti topraklarından yabancı bir ülke veya bölgeye taşınması veya teslimi anlamına gelir.

İlgili mevzuat kapsamındaki statülerine ve Dış Ticaret Kanunu ve ve bu Kanun uyarınca çıkarılan diğer mevzuat hükümlerine tabi olarak, herhangi bir kişi, aşağıdakilerle sınırlı olmamak üzere, bu malları ihraç edebilir:

- Ticari faaliyetleri düzenleyen mevzuata tabi olarak satışı, dahilde veya hariçte işleme veya diğer herhangi bir ticari işleme yönelik mallar,
- Tüzel kişilerin kendi kullanımına, kişisel veya aile kullanımına yönelik mallar ve
- Mesleki faaliyetleri gerçekleştirmek için gerekli mallar (girişimciler, çiftçiler ve mesleki faaliyetler yürüten veya hizmet sağlayan gerçek kişiler).

Not: İhraç edilen ürünlerden herhangi bir gümrük vergisi alınmamakta, ancak KDV kanununa göre %0 KDV ödenmesi gerekmektedir. Bu, hammaddeler için KDV ödenmesi ve son ürün ihraç edilirken KDV ödenmemesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, ihraç edilen ürünün hammaddesi için ödenen KDV geri alınabilmektedir.

Bazı Kısıtlama, Sınırlama ve İzinler

Malların dış ticaretini etkileyen kısıtlayıcı tedbirlerin getirilmesi veya uygulanması kapsamında, Kanuna göre, genel ahlakın korunması; insanların, hayvanların veya bitkilerin yaşamının ve sağlığının korunması; altın veya gümüş ithalatı veya ihracatı; fikri mülkiyet haklarının korunması; sanatsal, tarihi veya arkeolojik hazinelerin korunması; yenilenemeyen doğal kaynakların korunması; üyelere sunulan kriterlere uygun olarak uluslararası ticaret anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi; Karadağ'da üretilen hammaddelerin, bu hammaddelerin iç piyasadaki fiyatının dünya piyasa fiyatının altında olduğu dönemde, yerli işleme sanayisine bu hammaddelerden gerekli miktarlarda sağlanması için ihracatına kısıtlamalar getirilmesi gibi amaçlarla ithalat ve ihracatta bazı kısıtlayıcı tedbirler getirilebilmektedir.

Öte yandan, Hükümet, Karadağ'da önemli temel ürün kıtlığını önlemek veya Karadağ'da böyle bir kıtlığın sonuçlarını hafifletmek için ihracata geçici olarak niceliksel bir kısıtlama koyabilmektedir.

Ayrıca, Hükümet, ithalata da Kanunda belirtilen şartlar ve durumlar çerçevesinde aşırı ithalata karşı koruma önlemi ve ödemeler dengesini koruma tedbiri bağlamında geçici olarak niceliksel kısıtlamalar da getirebilmektedir.

Diğer taraftan, Hükümet, bu Kanuna uygun olarak, nesnel ve rasyonel kriterlere, koşullara ve usullere dayanarak bazı malların ithalatı, ihracatı veya transit geçişi için izinler koyabilmekte, ayrıca, dış ticareti kısıtlamadığını göz önünde bulundurarak, idari veya istatistiksel amaçlarla lisanslar da belirleyebilmektedir. Bu izin ve lisansların usul ve esasları da yine Kanunda belirtilmiştir.

Bu kapsamda, Karadağ'dan ham elmas ihracatına, yetkili makam tarafından verilen ve gümrük makamı tarafından onaylanan bir sertifika eşlik etmesi öngörülmüştür. Ayrıca, Kanun, veterinerlik, sıhhi ve bitki sağlığı bakımından da bazı temel koşullar belirlemiş olup, bu çerçevede; bir ülke veya bölgeden bitki zararlıları ve hayvan, bitki ve insan sağlığını tehlikeye atabilecek hastalıkların taşıyıcısı veya taşıyıcısı olabilecek hayvan, bitki, hayvan veya bitki menşeli ürünlerin ve diğer malların ithalatı, transit ve ihracatı, uluslararası standartlar, tavsiyeler ve talimatlar, mevcut bilimsel kanıtlar ve ayrıca Karadağ'daki duruma bağlı olarak o ülkedeki veya parçasındaki hayvan ve bitki sağlığının durumu temelinde yasaklanabilmektedir. Ayrıca, Kanunda öngörülen eşyanın ithali, transit ve ihracı, veterinerlik, sağlık ve bitki sağlığı şartlarının yerine getirilmesine bağlıdır.

Dış ticarete ilişkin temel kanunlar aşağıdaki gibidir:

- Dış Ticaret Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/572a7dc2-744a-4bc9-805f-83f47b2473b2>
- Gümrük Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/7b6978d9-279a-44b1-930a-20cfcfd00db3>
- Gümrük Tarife Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/71467549-4d85-4f42-b8ac-23bdacb5b4b8>
- Serbest Bölgeler Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/54835738-6cc8-4795-9323-a02f0e0d6ee8>
- Yabancı Yatırımlar Kanunu
<https://montenegrotaxation.com/download/Foreign%20investment%20law.pdf>
- Şirketler Hukuku
<https://montenegro.eregulations.org/media/law%20on%20business%20organization.pdf>

Gümrük Tarifeleri

Karadağ küçük fakat açık bir ekonomiye sahiptir. Ticaret politikasının temeli düşük gümrük vergileri ve tarife dışı engellerin mevcut olmaması ile özetlenebilir. Gümrük uygulamaları AB ile uyumludur.

Karadağ gümrük bölgesine ithal edilen mallar, Gümrük Kanunu, Gümrük Hizmetleri Kanunu ve Gümrük Tarifeleri Kanunu uyarınca belirlenmiş olan usul ve esaslar çerçevesinde gümrük tarifesinde belirlenen gümrük vergisine tabidir.

Vergiler %0 ile %30 arasında değişmektedir. Ticari olmayan amaçlarla ithal edilen mallara genel olarak %5 oranında vergi uygulanmaktadır.

Karadağ'a ihracat yapmak isteyen firmaların ödemeleri gereken gümrük vergisi ve diğer vergi oranlarını (<http://taric.carina.co.me/TariCG/public/Sections.jsp>) linkinden tespit etmeleri mümkündür (ilgili vergiler, Karadağ ile Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasının ilgili yılında ödenmesi gereken vergi oranını göstermektedir).

Türkiye ile Karadağ arasındaki mevcut Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 26 Kasım 2008 tarihinde imzalanmış ve 01.03.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anlaşmaya ilişkin olarak 17 Temmuz 2019 tarihinde imzalanan Anlaşma kapsamındaki Protokol I ve Protokol III ise, 1 Temmuz 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Öte yandan, Karadağ Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde 2017 yılında yürürlüğe giren ve gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi ve kolaylaştırılmasını hedefleyen Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşmasına da 2016 yılında imzalayarak taraf olmuştur.

İç Vergiler

Karadağ, 2001 yılından bu yana yabancı yatırımcılar da dahil, girişimcilere uygun iş ortamı yaratmak amacıyla, Karadağ'ın vergi sisteminde ciddi reformlar yapmıştır. Reform sürecinde, Karadağ Hükümeti'nin temel amacı aşağıdaki hususlara odaklanmak olmuştur:

- Karadağ vergi sisteminin daha verimli olması ve uygulamasının daha kolay olması,
- Yabancı yatırımcılara vergi sisteminin daha çekici olması,
- Vergi sisteminin AB Direktifleri ve uluslararası standartlarla uyumlaştırılması.

Son yıllarda, Karadağ Hükümeti vergi oranlarını önemli ölçüde azaltmış ve %9'luk vergi oranıyla bölgedeki rekabet gücü en yüksek vergi sistemi olarak sınıflandırılmışken, %9 olarak uygulanmakta olan kişisel ve kurumsal gelir vergisi oranlarında 2022 yılı başı itibarıyla önemli değişikliklere gitmiştir.

Kişisel Gelir Vergisi

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kişisel Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, kişisel gelire dayalı olarak gerçekleşen 700 avroya kadar olan gelirlerin (brüt) vergiye tabi olmaması; 700,01 avrodan 1.000 avroya kadar olan gelir (brüt) için vergi oranının yüzde 9 olması ve 1.000,01 avronun üzerindeki gelir (brüt) için ise vergi oranının %9'dan %15'e çıkarılması öngörülmüştür.

Ayrıca, bağımsız faaliyetlere dayalı olarak gerçekleşen 8.400.01 Avro'dan 12.000 Avro'ya kadar olan vergilendirilebilir gelir tutarı üzerinden %9; 12.000.01 Avro üzerindeki tutarın ise %15 oranında vergiye tabi olacağı; mülkiyet ve sermaye kazançları, spor faaliyetleri, telif hakları ve ilgili haklar, patentler ve ticari markalardan elde edilen gelirler için vergi oranının ise %15 olacağı belirlenmiştir.

Kurumlar Gelir Vergisi

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kurumlar Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, artan oranlı vergilendirme çerçevesinde, vergi oranları, kazancın 100.000 avroya kadar olan kısmı için %9; 100.000,01 avrodan 1.500.000 avroya kadar olan kısmı için %12 (yani 9.000 avro + 100.000,01 avronun üzerindeki tutar için %12); 1.500.000,01 avro üzeri tutar için %15 (yani 177.000 avro + 1.500.000,01 avro üzerindeki tutar için %15)'dir.

Katma Değer Vergisi

Karadağ, 2003 yılı Nisan ayında satış vergisi sistemini değiştirmiştir. Karadağ'ın KDV uygulamalarının temel ilkeleri, AB Direktifi kuralları ile uyumludur. Katma Değer Vergisi Kanununa göre, Mallar %21 oranında genel (01.01.2018 öncesinde %19 olarak uygulanmaktaydı) KDV oranına tabi tutulurken, indirilmiş KDV oranı %7 ve %0 ile özel mal ve hizmetlere uygulanmaktadır.

- Genel KDV oranı %21'dir (01.01.2018 öncesinde %19 olarak uygulanmaktaydı).
- %7 (insan tüketimine yönelik temel ürünler - ekmek, un, süt ve süt ürünleri, bebek maması, yağ, sıvı yağ, et, yumurta ve şeker-; ders kitapları ve öğretim yardımcıları; otellerde, motellerde, turistik yerleşim yerlerinde, pansiyonlarda, kamplarda, turistik apartmanlarda ve villalarda konaklama hizmetleri; catering hizmeti verilen restoran ve tesislerde yemek, şişelenmiş içme suyu ve alkolsüz gazsız içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri; ikram hizmetlerinin verildiği tesislerde alkollü içecekler, şeker ilaveli gazlı içecekler ve kahve dışındaki yiyecek, içecek ve içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri; şişelenmiş su hariç içme suyu; KDV istisnası öngörülmüş olanlar hariç sinema ve tiyatro gösterileri, konserler, müzeler, panayırılar, eğlence parkları, sergiler, hayvanat bahçeleri ve benzeri kültür ve spor etkinlikleri için bilet üzerinden alınan hizmetler vb.)
- %0 (ihracat; beş ve daha fazla yıldızlı konaklama tesislerinin inşaat ve ekipmanı için gerekli mal ve hizmetler; 10 MW üstünde elektrik üreten enerji tesisleri; yatırım değeri 500.000 avroyu aşan gıda üretim tesisleri ve serbest bölgelerdeki malların tedariği; diplomatik temsilcileri ve uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan mal ve hizmetler; geçici ithal mallarına yapılan hizmetler; Karadağ Sağlık Sigortası Fonu tarafından hastalara verilen ve finanse edilen ilaçlar / tıbbi cihazlar; uluslararası hava ve deniz taşımacılığı ile ilgili mal ve hizmetlerin temini vb.)

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)

Aşağıdaki malların ithalatı ve / veya üretimi Karadağ özel tüketim vergisine tabidir:

- Alkol ve alkollü içecekler,
- Tütün ürünleri,
- Mineral yağlar, bunların türev ürünleri ve ikame malları,
- Maden suyu.

Vergi mükellefleri ÖTV mallarının ithalatçıları ve/veya üreticileri olarak kabul edilmektedir. ÖTV, satış fiyatının (ad valorem) bir yüzdesi olarak mutlak miktar ve/veya nispi (göreceli) miktar olarak belirlenmektedir.

Emlak Vergisi

Emlak vergisi, Karadağ'da gayrimenkul sahibi veya Karadağ'da gayrimenkul üzerinde kullanma hakkına sahip tüzel kişiler ve bireyler tarafından ödenmektedir. Vergi, gayrimenkul piyasa değerinin %0,25 ile %1 arasında değişen orantılı oranlarda uygulanmaktadır.

Emlak Alım Satım (Devir) Vergisi

Devir vergisi, gayrimenkul üzerinde mülkiyet haklarının edinimi üzerine ödenmektedir. Devir vergisi oranı %3'tür. Vergi mükellefi gayrimenkul edinen olarak kabul edilmektedir.

Stopaj Vergileri

Karadağ'da, Kurumlar Gelir Vergisi Kanunu uyarınca, aşağıda belirlenen Karadağ vergi mükellefleri tarafından ödenen Karadağ kaynaklı gelirlere stopaj vergisi uygulanmaktadır:

- Yerleşik ve yerleşik olmayan tüzel ve gerçek kişilere ödenen temettü ve kar payları,
- Yerleşik olmayan tüzel kişilere ödenen faiz, telif hakları ve diğer fikri mülkiyet haklarına ilişkin ücretler, sermaye kazançları, taşınır ve taşınmaz mal kiralama ücretleri, danışmanlık hizmetleri, pazar araştırma hizmetleri ve denetim hizmetlerine dayalı ücretler.

Vergi mükellefi, yukarıda belirtilen gelir üzerinden aşağıdaki esaslara göre stopaj vergisini hesaplamak, sonlandırmak ve ödemekle yükümlüdür.

- Yasal stopaj oranı % 15 olup, brüt matraha uygulanmaktadır.
- Stopaj vergisi, gelirin ödendiği tarihte yürürlükte olan mevzuata göre hesaplanır ve ödenir.
- Yerleşik olmayan bir tüzel kişiye ödenen gelir üzerinden stopaj vergisi hesaplanırken, geliri ödeyen kişi, yerleşik olmayan kişinin Karadağ'ın çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasını imzaladığı ülkenin mukimi statüsünü kanıtlaması ve yerleşik olmayan kişinin gelirin gerçek sahibi olması koşuluyla, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının hükümlerini uygular.
- Yerleşik olmayan kişi, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının akdedildiği ülkenin mukimi statüsünü, mukimi olduğu diğer Akit Devletin yetkili makamı tarafından tasdik edilen bir sertifika veya diğer uygun bir belge ile geliri ödeyene kanıtlar.
- Vergi mükellefinin, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının uygulaması kapsamında, buna ilişkin kanunda belirtilen şartların yerine getirilmemesi nedeniyle daha düşük bir vergi ödenmesine sebep olması halinde, ödediği vergi ile bu Kanuna göre ödenmesi gereken vergi arasındaki farkı ödemekle yükümlüdür.
- Vergi Makamı, yerleşik olmayan bir tüzel kişinin talebi üzerine, Karadağ'da ödenen bir vergi belgesi vermekle yükümlüdür.
- Stopaj vergisi mükellefi, bir önceki yıla ait ödediği stopaja ilişkin raporu, cari yılın Şubat ayı sonuna kadar yetkili vergi dairesine sunmakla yükümlüdür.
- Vergi Makamı, yerleşik olmayan bir tüzel kişinin yazılı talebi üzerine hesaplanan stopaj vergisini yurt dışındaki vergi dairesine bildirir.

Kahve Vergisi

Kahve Vergisi, Kanuna göre Karadağ'da üretilen ve ithal edilen kahve (kavrulmuş kahve, kavrulmamış kahve ve Kanunda belirtilen diğer kahve ürünleri) kahve vergisine tabidir. Vergi, kavrulmuş kahve için kg. başına 0,80 avro, kavrulmamış kahve için ise kg. başına 1,00 avro olarak belirlenmiştir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Ülkede ürün standartları ile ilgili uygulamaları Karadağ Standardizasyon Enstitüsü takip etmektedir (Standardizasyon hakkında Mevzuat Resmi Gazete, No.13/08, www.isme.me).

Helal sertifikası konusunda Ülkede ilgili kurum Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı İdaresi'dir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Karadağ Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, teknik düzenlemeler ile ilgili karar veren çalışmayı koordine etmektedir (<https://www.gov.me/mek>).

Karadağ'daki mevcut kalite ve standart altyapısı, Standardizasyon Enstitüsü, Karadağ Akreditasyon Kurumu ve Podgorica Metroloji Enstitüsü'nden oluşmaktadır.

Karadağ'da ticaretin önündeki teknik engeller, standartlar ve sertifikalar (uygunluk değerlendirme prosedürleri) konusundaki mevzuata aşağıdaki linkten ulaşmak mümkündür: <https://www.gov.me/clanak/tehnice-barijere-trgovini-standardi-i-sertifikati-procedure-ocjene-usaglasenosti>

Ayrıca, Karadağ'da 20 Ocak 2012 tarihinde kurulmuş bulunan Teftiş İşleri İdaresi denetimlerden sorumlu olup, Teftiş İşleri İdaresi bünyesindeki birkaç teftiş birimi farklı ürün grupları üzerinde piyasa denetimini uygulamaktadır. Teftiş İşleri İdaresi yönetiminde 1 Haziran 2012 tarihinde Bakanlıklar ve diğer kuruluşlardan oluşan 26 denetim birimi kurulmuş olup, 12 denetim birimi piyasa gözetiminden sorumludur.

Uygunluk Değerlendirme

Yabancı uygunluk değerlendirme kuruluşları tarafından verilen belgeler ve yurtdışında verilen uygunluk işaretleri kabul gören uluslararası anlaşmalarına göre düzenlendiği taktirde, Karadağ'da da söz konusu belgeler/işaretler kabul edilmektedir.

- Akreditasyon hakkında Mevzuat: Resmi Gazete, No. 54/09 (<http://www.akreditacija.me/Dokumentacija/zakon%20o%20akreditaciji.pdf>)
- Uygunluk Değerlendirmesi ve Teknik Gereklilikler Kanunu: Resmi Gazete, No. 53/11)
- Genel Ürün Güvenliği Kanunu: Resmi Gazete, No. 45/14
- Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun: Resmi Gazete, No. 33/14)
- Teftiş İşleri Müdürlüğü
- Karadağ Akreditasyon Kurumu

Karadağ'da kamu alımları düzenlemelerinin yanı sıra ürün güvenliği düzenlemeleri de, Avrupa direktifleri uyarınca düzenlenmektedir. Yani, Avrupa direktifleri uyarınca düzenlenen kamu alımları şartnamelerinde belirtilen belgeler hariç herhangi bir belge istenmemektedir.

Piyasaya sürülmeden önce, ithal edilecek gıda dışı ürünlerin kontrolü gümrük yetkilisi tarafından, Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun uyarınca yapılmaktadır.

Deterjan ve kozmetik ürünlerinin ithalat denetimi Sağlık Teftiş Birimi tarafından yapılmaktadır.

İç piyasada bulunan ürünlerin denetiminden sorumlu kurumlar Teftiş İşleri İdaresi ve Karadağ Sermaye Yatırımları Bakanlığı'dır.

Denetime tabi tutulan ürün gruplarının belirlenmesi ile ilgili Karar ve diğer uygun Kanunlar uyarınca, denetime tabi tutulacak ürün gruplarının listesi oluşturulmuş (düşük voltajlı elektrik ekipmanlar, makinalar, basınç altında olan ekipmanlar, inşaat ürünleri, oyuncaklar, tıbbi ürünleri vs.) ve denetimi yapan teftiş mercileri belirlenmiştir.

Teftiş Denetimi Kanunu (Resmi Gazete, No. 39/03, "Karadağ Resmi Gazete", No. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15, 52/16) ve Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun (Resmi Gazete, No. 33/14) uyarınca denetimin uygulanması ve önlemlerin alması hakkında genel kurallar belirlenmiştir.

Risk seviyesine bağlı olarak (Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun'un 19. maddesi) uyumsuzlukların ortadan kaldırılması, malın toplatılması, geri çekilmesi ve imha edilmesi gibi önlemler alınmaktadır.

Genel Ürün Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete, No. 45/14), Uygunluk Değerlendirmesi ve Teknik Gereklilikler Kanunu (Resmi Gazete, No. 53/11), Bitki Besin Maddeleri Kanunu (Resmi Gazete, No. 48/07, 76/08, 73/10 ve 40/11) ve diğer kanunlarla, ürün güvenliği ve uygunluğu alanlarındaki ihlaller için cezalar belirlenmiştir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Karadağ'da, kimyasalların sınıflandırılması, etiketlenmesi, ambalajlanması, piyasaya arzı, ihracatı ve ithalatı ile insan ve çevre sağlığının kimyasalların zararlı etkilerinden korunması açısından önem arz eden diğer konuları düzenleyen Kanuna göre;

- Kimyasalların sınıflandırılması, fiziksel ve kimyasal özellikleri, insan sağlığını ve çevreyi etkileyen özellikleri ve uygun tehlike sınıflarına göre sınıflandırma kriterlerine göre değerlendirilmesi esasına göre yapılır.
- Kimyasallar, patlayıcı, oksitleyici, kolay alevlenir, alevlenir, son derece toksik, toksik, zararlı, aşındırıcı, tahriş edici, aşırı duyarlı, kanserojen, mutajenik, üreme açısından toksik ve çevreye zararlı olarak sınıflandırılır.
- Kimyasalların tehlike sınıfı, kimyasalın insan hayatını ve sağlığını ve çevreyi etkileyen özelliklerine veya kimyasalın etkilerinin doğasına göre belirlenir.
- Kimyasalların sınıflandırılma, etiketlenme ve ambalajlanma şekli, Birleşmiş Milletler'in Küresel Uyumlaştırılmış Sistemine göre ilgili Bakanlık tarafından belirlenir.

- Ayrıca, tehlike sınıflarındaki kimyasalların ve belirli ürünlerin sınıflandırılması, ambalajlanması ve etiketlenmesi kriterleri ve şekli hakkındaki yönetmelik ise kimyasalların ve belirli ürünlerin tehlike sınıflarına göre sınıflandırılma kriterlerini ve şeklini, ayrıca kimyasalların ve belirli ürünlerin ayrıntılı paketlenmesi ve etiketlenmesi şeklini ve alternatif bir kimyasal adın kullanılabilceği maddenin özelliklerini belirler.
- Yönetmelik ayrıca, insan hayatı, sağlığı ve çevre için tehlikeli ise bitki koruma ürünleri, biyositler ve genel kullanım eşyaları için de geçerlidir.

Söz konusu Kanuna ve Yönetmeliğe aşağıdaki linklerden ulaşmak mümkündür:

- <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-druqi-akti/211/1492-9623-27-8-17-1-5.pdf>
- <https://www.gov.me/dokumenta/0a084770-0596-47f3-9487-b6ebf142afb7>

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

Karadağ, uluslararası kabul görmüş standartlar ve uygunluk değerlendirme sistemi ve uygunluk değerlendirme kuruluşlarının yeterliliklerinin akreditasyonu vasıtasıyla ve bu yeterliliklerin sürekli kontrol ve teyidi ile ürün ve hizmetlere yönelik tüketici güvenini artıran bir standardizasyon sistemi kullanmaktadır.

Karadağ'daki mevcut kalite ve standart altyapısı, Standardizasyon Enstitüsü, Karadağ Akreditasyon Kurumu ve Podgorica Metroloji Enstitüsü'nden oluşmaktadır.

Karadağ'da ticaretin önündeki teknik engeller, standartlar ve sertifikalar (uygunluk değerlendirme prosedürleri) konusundaki mevzuata aşağıdaki linkten ulaşmak mümkündür:
<https://www.gov.me/clanak/tehnice-barijere-trgovini-standardi-i-sertifikati-procedure-ocjene-usaglasenosti>

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Yetkili merci Karadağ Ekonomik Kalkınma Bakanlığı Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Müdürlüğü'dür.

Gümrük Kanunu, ithalatı, ihracatı veya transit geçişi fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden makul ölçüde şüphelenilen mallara uygulanacak muameleyi belirler.

Gümrük idaresi, fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden şüphelenilen malları aşağıdaki durumlarda alıkoyabilir:

- Serbest dolaşım, ihracat veya yeniden ihraç için serbest bırakma başvuruları,
- Karadağ gümrük bölgesine giriş veya çıkış,
- Bertaraf edilerek veya bir serbest bölge veya serbest antrepoda gümrük rejimine tabi tutulması.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik tedbirlerin alınması talebinde bulunulması durumunda ücret ödenmez. Gümrük idaresi, izin sahibine, eşyanın alıkonulması hakkında bilgi verir ve talebi üzerine, eşyanın depolanma şekli ve yeri ile tahmini depolama maliyetleri hakkında bilgi verir. Gümrük idaresinin veya gümrük idaresi adına hareket eden diğer kişilerin eşyanın alıkonulduğu andan itibaren eşyanın depolanması, elleçlenmesi ve eşyanın imhası gibi bazı tedbirlerin alınması da dahil olmak üzere masraflarını izin sahibi üstlenir. Masraflar, depolama süresine, malların cinsine, malların miktarı ve ağırlığına veya hizmetin türüne, yani depolama koşullarına ve bu malların niteliğine bağlı olarak belirlenir.

Gümrük idaresi, fikri mülkiyet hakkını ihlal ettiğinden şüphelenilen malları bulamamışsa ve mallar serbest bırakılmışsa veya malın muhafazası için uygun tedbirler alınmamışsa, izin sahibine tazminat ödemekle yükümlü değildir. Fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden şüphelenilen mallar için gümrük önlemlerinin ayrıntılı koşulları ve uygulanma şekli Hükümet tarafından belirlenir.

Dağıtım Kanalları

Karadağ'a ithal ve ihraç mallarının taşınmasında en büyük rol Karadağ'ın tek ticari limanı durumunda olan ve Bar şehrinde bulunan Bar Limanına aittir. Liman aynı zamanda çevre Balkan ülkelerine de hizmet etmektedir. Dolayısıyla, deniz yoluyla malların Karadağ'a girişi ve çıkışı önemli sayılacak ölçüdedir. Diğer yandan, kara yolu ve çok küçük miktarda da olsa havayolu ve demiryolu taşımacılığı da söz konusudur. Karadağ'ın küçük bir ülke olması ve dolayısıyla şehirler arası mesafelerin kısalığı dağıtım ve taşımayı hızlandırmaktadır. Sonuç olarak uluslararası taşıma alanında karayolu ve denizyolu yoğun olarak kullanılmaktadır. Bar Limanı ve Adria Limanı'na (Port of Adria) ilişkin bilgilere;

- <https://lukabar.me/me/> ve
- <https://www.portofadria.me/> linklerinden ulaşmak mümkündür.

Tüketici Tercihleri

Karadağ tüketicisinin alışkanlıklarını bilmeden, bu pazarda gerçekleştirilecek faaliyetlerde etkin rol almak mümkün değildir. Karadağ halkının yeni, modern, niş ve estetik açıdan iyi olan ürünlere ilgisi büyüktür. Bu bilgi hemen hemen her sektör için geçerlidir. Bu sebeple, Karadağ halkının bu tercihlerinin yanısıra daha çok muhafazakâr olduğu gözlemlenen tüketim alışkanlıklarının dikkate alınması ve bu alışkanlıklara uyumlu ürünlerle pazara girilmesi hedeflenmelidir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Karadağ pazarı az nüfuslu bir kitleden oluşması bakımından ticaret ve yatırımda sürdürülebilirlik çok önemlidir. Pazara tutunamayan, az ilgi gören bir ürünün gerekli tanıtım faaliyetleri ile desteklenmesi elzemdir.

Yazılı ve görsel medya, sosyal medya kanalları pazarda çok etkilidir. Toplumun tüm kesimlerine ulaşılması hedeflenmeli, söz konusu dar pazarda müşteri portföyü bu sayede genişletilmelidir. Düşük gelirli halkın, harcama alışkanlıkları iyi izlenmeli, yönelimlerine uygun doğru pazarlama hedefleri belirlenmelidir.

Kamu İhaleleri

Karadağ kamu ihalelerine Maliye ve Sosyal Refah Bakanlığı'na bağlı Karadağ Elektronik Kamu İhaleleri (CEJN) web sitesinden ulaşılması mümkün bulunmaktadır (<https://cejn.gov.me/tenders>).

Ayrıca, kamu ihalelerine ilişkin şikayetleri sonuçlandırmakla görevli Kamu İhalelerine İlişkin İşlemleri İzleme Komisyonu'nun web sayfasına (<http://www.kontrola-nabavki.me>) adresinden ulaşılabilir.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım

Karadağ'ın ekonomisinde tarım önemli bir yere sahip olup, başlıca tarımsal ihraç ürünleri meyve ve sebzedir.

Karadağ'ın toplam yüzölçümü 13.812 kilometre kare olup, bu yüzölçümün yaklaşık %25,7'sini (334,048 hektar) tarım alanları kaplamaktadır. Tarım alanlarının %37'si ekilebilir tarım arazisidir. Ortalama işletme büyüklüğü 5 hektar olup, tarım arazilerinin sadece %12'si başta mısır, buğday ve patates olmak üzere tek yıllık bitkilerin üretimi ile meyve bahçeleri ve üzüm bağlarına ayrılmıştır. Geriye kalan %88 oranındaki tarım arazilerini çayır ve meralar oluşturmaktadır.

Meyve ağaçlarının önemli bir kısmını narenciye ve zeytin ağaçları oluşturmaktadır. Karadağ'da yetişen sebze ve meyveler arasında domates, biber, salatalık, erik, elma, üzüm, narenciye, yaban mersini, orman ürünleri arasında, yenilebilir mantarlar, yabancı tıbbi bitkiler sayılabilir.

Karadağ'da tarım esasen sığır, koyun ve keçi başta olmak üzere hayvancılığa dayanmakta, olup, tarımsal üretimin %60'ını oluşturmaktadır.

Ayrıca bal üretimi, balıkçılık ve doğal kaynak suları da Karadağ'ın ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Karadağ'da gıda sanayi, özellikle şarapçılık (en önemli ihraç kalemi) ve kısmen de süt sanayii gelişmiştir.

Hayvancılık, Karadağ'da en yüksek potansiyele sahip olan sektörlerden birisidir. Karadağ'da ayrıca, 40 dağ gölü, hayvancılıkla uğraşan kişilerin kullandığı çok sayıda verimli su kaynağı ve akarsu bulunmaktadır. Karadağ yüzölçümünün %80'ini ormanlar, doğal meralar ve çayırlar oluşturmakta olup, Karadağ toprağı geleneksel dağ hayvancılığı yapmak için en ideal yapıya sahiptir.

Karadağ meralarında 2.833 bitki çeşidi bulunmakta olup, Avrupa florasının dörtte birini oluşturan bitki örtüsü, hayvanların besin kalitesini artırıcı özelliklere sahiptir. Su, hava ve bitki çeşitliliğinin birleşmesiyle, yüksek kaliteli hayvansal yem için iyi bir fırsat söz konusudur.

Hayvancılığın gelişmesinin temeli olan meraların çoğu, milli parklar ya da doğa parklarında bulunmaktadır. Ekonominin önemli bir ayağı olarak hayvancılık, en çok büyük çiftlikler ve et işleme fabrikalarının bulunduğu ülkenin kuzey ve orta kesimlerinde yaygındır. En büyük iki et işleme fabrikası Nikşiç (orta kesim) ve Biyelo Polye'de (kuzey) bulunmaktadır.

Sanayi

Karadağ güçlü çelik ve alüminyum sanayi, kömür madenleri, orman ve ağaç işleme sanayi ile tekstil ve tütün işleme sanayine sahiptir.

Karadağ'ın sanayi üretimi iki kategoriye ayrılmıştır. Bu kapsamda, ağır sanayi kısmında, enerji, madencilik, metal işleme endüstrisi ve kimya endüstrisi alanlarında; hafif sanayi kısmında ise, gıda işleme endüstrisi, tekstil endüstrisi, ağaç işleme endüstrisi, grafik endüstrisi ve inşaat malzemeleri endüstrisi alanlarında yatırım fırsatları bulunabilmektedir.

Karadağ'ın ana ticari ortağı AB'dir. Karadağ ekonomisinin %85'i özelleştirilmiş olup, ekonominin özelleştirme ve yeniden yapılanma süreci son aşamasındadır.

Ülkede tüm yerli sanayiinin %50'sinden fazlasını imalat sanayi oluşturmakta, bunu %44 ile elektrik üretimi, %4,7 madencilik ve taş ocaklığı izlemektedir. Ana metal (%12), eczacılık ürünleri (%9,8), gıda ürünleri (%7), makine ve ekipmanlar (%5), içecek (%3), tütün ve kimya sanayi üretimi, imalat sanayinin en büyük kısmını oluşturmaktadır.

Hizmetler

Karadağ İstatistik Kurumu (MONSTAT) verilerine göre, 2022 yılı dördüncü çeyreğinde hizmet ciro endeksi 2021 yılının dördüncü çeyreğine göre % 19,3%, oranında artarken, 2022 yılının üçüncü çeyreğine göre % 19,0 oranında azalmış; motorlu taşıtlar ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti sektöründe hizmet ciro endeksi, 2022 yılının dördüncü çeyreğinde, 2021 yılının dördüncü çeyreğine göre %19,9 oranında artarken, 2022 yılı üçüncü çeyreğine göre %12,2 oranında azalmıştır.

Taşıma ve depolama hizmetleri sektöründe hizmet ciro endeksi, 2022 yılı dördüncü çeyreğinde, 2021 yılının dördüncü çeyreğine göre %30,3 oranında artış gösterirken, 2022 yılı üçüncü çeyreğine göre %22,1 oranında azalmış; konaklama ve yemek hizmetleri sektöründe hizmet ciro endeksi 2022 yılı dördüncü çeyreğinde, 2021 yılının dördüncü çeyreğine göre %37,2 oranında artış gösterirken, 2022 yılı üçüncü çeyreğine göre %64,6 oranında azalmıştır.

Bilgi ve iletişim sektöründe hizmet ciro endeksi ise 2022 yılı dördüncü çeyreğinde, 2021 yılının dördüncü çeyreğine göre %4,5 oranında artış gösterirken, 2022 yılı üçüncü çeyreğine göre %2,7 oranında artmıştır.

Hizmet sektöründe Karadağ için büyük öneme sahip olan turizm faaliyetlerine göz attığımızda, MONSTAT verilerine göre, Karadağ'a 2021 yılında 1.670.879 turist gelmiş ve 9.872.573 geceleme gerçekleşmiştir. Toplam geceleme sayısının %95,5'ini yabancı turistler, %4,5'ini ise yerli turistler gerçekleştirmiştir.

2022 yılında ise, 2.183.975 turist gelmiş ve 12.428.787 geceleme gerçekleşmiştir. Toplam geceleme sayısının %95,5'ini yabancı turistler, %4,5'ini ise yerli turistler gerçekleştirmiştir.

Yabancı turistlerin geceleme yapısına bakıldığında ise 2022 yılında en çok Sırbistan (%25,5), Rusya Federasyonu (%16,4), Bosna-Hersek (%9,9), Almanya (%5,9), Ukrayna (%4,9), Kosova (%4,0) ve Birleşik Krallık'tan turist (%3,3) gelmiş ve geceleme olmuş olup, 2022 yılında Türkiye'den gelen turist sayısı 43.536'dır ve gelen turistler içindeki payı %2,1'dir.

Bilişim ve iletişim sektörü açısından, Karadağ İstatistik Kurumu'nun yaptığı araştırmada Karadağ'da 2022 yılında şirketlerin %100'ünün işlerinde bilgisayar kullandığı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada, bilgisayar kullanan şirketlerden %100,0'ının internet erişimine sahip olduğu anlaşılmıştır. 2022 yılında web sitesi olan firmaların oranı %85'tir.

Hizmet sektöru Karadağ ekonomisinin dayandığı temel sektör olup, bu sektörde her alanda yapılacak detaylı fizibilite çalışmaları ile gelişmeye açık alanlar ve fırsatlar bulunabilecektir.

Ormancılık

Orman arazilerinin değeri, korunması, organizasyonu, çeşitliliği, yönetimi ve çevre üzerindeki etkileri açısından Karadağ ormanları Avrupa'nın en iyi ormanları arasında yer almaktadır. Ülkede ormanlık alanların üçte biri üretimde hammadde olarak kullanılabilir. Ülkede ormanlık alanların üçte biri üretimde hammadde olarak kullanılabilir.

Ormanlar 627.168 hektarlık yer kaplamakta ve ülke topraklarının %59 kadarını oluşturmaktadır. Ülkede bulunan ormanlar dağılım ve türlerin çeşitliliği açısından ülkeyi üç bölüme ayrılmaktadır: Akdeniz sahili, yerleşim yerleri ve karasal dağ bölgesi. Gerçek ekonomik getiri üçüncü bölümden sağlanmaktadır.

Ormanlar ve orman arazilerinin %67'si devlete, %33'ü özel sektöre aittir. Karadağ ormanlarında toplam stok 114,7 mil. m3 olarak tahmin edilmektedir. Bunun %41'i iğne yapraklı ağaçlar ve %59'u ise yaprak döken ağaçlardır.

Müteahhitlik Teknik Müşavirlik Sektörü

Karadağ'da müteahhitlik hizmetleri her geğen yıl önemini artırmaktadır. Bu alanda kabul edilen yeni kanunlarla ülkede, kurumsal yapının güçlendirilmesi, AB standartlarıyla uyum sağlanması ve denetim faaliyetlerinin artırılması hedeflenmektedir. Böylece, yerli ve bölgesel altyapı, konut, turizm kompleksleri gibi müteahhitlik projelerine olan ilginin daha da artacağı beklenmektedir. Sermaye projelerinde önemli finansal yatırımların beklendiği son dönemde, inşaat sektörü genel ekonominin gelişmesi için stratejik sektör olarak ele alınmaktadır.

Karadağ'da inşaat sektörü, yatırım yapılabilecek gelecek vadeden sektörlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla artan müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik hususunda da talebin artığını söylemek mümkündür. 2017 yılında ekonomi politikalarına yabancı yatırımların özendirilmesi yönünde yeni bir ivme kazandıran Karadağ'ın, önümüzdeki yıllarda AB üyesi olması beklentisi ve önemli bir turizm ülkesi olmasının da katkısıyla Karadağ'daki konut, yazlık ev ve otel talebi her geğen gün hızla artmaktadır. Öte yandan, artan talebe bağlı olarak altyapı iyileştirmesi gereksinimi de aynı oranda artış göstermektedir. Keza, Karadağ'da son yıllarda kamu hizmetleri bağlamında önemli yatırımlar içerisinde özellikle su temini, atık su temizlemesi, yol alt yapısının iyileştirilmesi ile demiryolu rehabilitasyon çalışmaları gibi yatırım alanları halen geliştirilmesi gereken alanlar olarak görünmektedir.

Öte yandan, Karadağ'ın bir turizm ülkesi olması sebebiyle Hükümet'in 4 ve 5 yıldızlı otel projelerine yönelik teşvik politikası hazırlaması ve özellikle ekonomik vatandaşlık gibi özendirici politikalarla bunu desteklemesi de müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik konusunda da her zaman Karadağ'da iş fırsatlarına işaret etmektedir.

Karadağ'da Teknik-Müşavirlik hizmetleri ile ilgili meslek odası Karadağ Mühendislik Odasıdır. Teknik-Müşavirlik-Mühendislik hizmetleri kapsamındaki tüm birlikler Karadağ Mühendislik Odası bünyesinde toplanmıştır. Öte yandan, Karadağ Müşavir Mühendisleri Birliği-Association of Consulting Engineers of Montenegro (ACEM) de yine Karadağ Mühendisler Odası kapsamında faaliyetini yürütmektedir. Bu birlik Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu'nun (FİDİC) Karadağ ulusal sekreterliği olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bağlamda Karadağ Mühendislik Odası, WFEO (Dünya Mühendislik Kuruluşları Federasyonu), ECCE (Avrupa İnşaat Mühendisleri Konseyi), EFCA (Avrupa Müşavir Mühendislik Birlikleri Federasyonu) üyesidir.

Karadağ'da Teknik Müşavirlik sektöründe faaliyet gösteren yerel firma sayısı çok sınırlı olup, Teknik-Müşavirlik hizmetleri genel olarak ülke dışından sağlanmaktadır.

Öte yandan, Karadağ'ın bir turizm ülkesi olması sebebiyle Hükümet'in 4 ve 5 yıldızlı otel projelerine yönelik teşvik politikası hazırlaması ve özellikle ekonomik vatandaşlık gibi özendirici politikalarla bunu desteklemesi de müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik konusunda da her zaman Karadağ'da iş fırsatlarına işaret etmektedir.

Kısaca Teknik Müşavirlik alanında Karadağ'da yerel firmaların çok sınırlı olmasının yanısıra, ülkenin gerek alt yapı projeleri gerekse enerji ve turizm projelerine yönelik yatırımlarındaki artışın teknik müşavirlik alanına da yansımaları kaçınılmaz görünmektedir.

Madencilik

Maden hammaddeleri devlete ait doğal kaynaklardır. Ancak, Karadağ'daki tüm madencilik şirketleri özel sektöre aittir ve Hükümet iki büyük şirkette hisseye sahiptir. Karadağ'ın maden yataklarının en önemlileri kömür, kırmızı boksit, kurşun ve çinkodur. Karadağ, kömür, kırmızı boksit, deniz tuzu gibi maden ve minerallerin kullanılması temelinde, termoelektrik santrali, alüminyum fabrikası, tuz işleme fabrikası gibi tesisleri kurmuş ve geliştirmiştir.

Enerji

Enerji sektörü, Karadağ'ın büyük ölçüde kullanılmamış potansiyele sahip olduğu stratejik iş geliştirme alanlarından birisidir.

Karadağ'da 2021 yılında birincil elektrik üretimi 2.332,7 GWh, dönüşümlerden elektrik üretimi ise 1.444,1 GWh olarak gerçekleşmiştir. Elektrik ithalatı 5.318,0 GWh, ihracatı ise 5.489,0 GWh olarak kaydedilmiştir. Enerji sektörünün tüketimi 124,2 GWh, elektrik iletim ve dağıtım kayıpları ise 503,9 GWh olarak gerçekleşmiştir. 2021'de nihai tüketim için mevcut toplam elektrik miktarı 2.977,7 GWh idi. En yüksek elektrik tüketimi %44,9 ile hane halkı sektörü, %32,3 ile diğer sektörler ve %22,8 ile sanayi faaliyetlerinde olmuştur. Karadağ'daki santrallerin toplam kurulu güç kapasitesi 874 MW'tır. Toplam elektrik üretiminin %74,3'ü ya da 649 MW hidroelektrik santrallerden, %25,7'lik kısmı ya da 225 MW ise termik santrallerden elde edilmektedir. Karadağ'ın yenilenebilir enerji alanında (solar enerji, rüzgar enerjisi vb.) yeni projeler için önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle, enerji sektörü Karadağ'da en çok beklentiye sahip sanayi sektörlerinden biridir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

Karadağ'ın dış ticareti Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşmasının da (CEFTA) etkisiyle komşu ülkeler ile yoğunlaşmış olmakla birlikte, halen Karadağ ile Türkiye arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın da katkısıyla Türk ürünlerinin pazardaki şansı ve payı sürekli artış kaydetmektedir.

Karadağ'da küçük ölçekli iş kurma konusunda, iş kurulmadan önce fizibilite yapılması büyük önem arz etmektedir. Zira, az nüfus, düşük ücretler ve kısa turizm sezonu gibi etkenler, turizm sezonu dışında işletmenizin ekonomik beklentilerinin karşılanmasında engel teşkil edebilir. Bu sebeple Karadağ, ekonomik anlamda talep azlığı sebebiyle küçük işletmeler için iş yapması zor olabilecek bir ülke olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, iş kurmaya karar vermeden önce birkaç kere ziyaret ederek yerinde inceleme yapılmasında önemli oranda fayda görülmektedir.

Karadağ birçok sektörde ithalata bağımlı, imalat sanayii çok gelişmemiş bir ülkedir. Bu sebeple, sanayi ürünlerine yönelik herhangi bir sektördeki istihdam sağlayıcı yatırım Karadağ ekonomisi ve ülkemiz yurt dışı yatırımları açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Karadağ'daki Türk yatırımları ve firmalarımızın üstlendikleri projeler ülke ekonomisine katkı sağlayan bir düzeye ulaşmıştır. Karadağlı muhataplarımız Türk iş insanlarının Karadağ'a olan ilgisinden memnuniyet duyduklarını dile getirmekte, iş insanlarımıza yatırımlarında her türlü kolaylığın sağlanacağını garantisini vermektedir. Bununla birlikte, geçmiş dönemden kalan bürokratik güçlükler ve bölgeye has zorluklar yatırımcılarımız için zaman zaman sıkıntı oluşturabilmektedir. Bunların başında da enerji, ulaştırma sorunları ile özellikle vasıflı işgücü eksikliği gelmektedir.

Karadağ pazarını yakından tanımaya başlayan iş insanlarımız, büyük ölçekli yatırımlar gerçekleştirebilmek için fırsatları değerlendirmektedir. Hâlihazırda %20'lere varan işsizlik oranına sahip Karadağ'da, önümüzdeki dönemde istihdamın artırılmasına olumlu katkı sağlayabilecek nitelikteki Türk yatırımlarının teşvik edilmesi, siyasi ve iktisadi etkinliğimizin artırılması açısından önem arz etmektedir.

Karadağ'da Yatırım ve İş Ortamına İlişkin Dezavantajlı Hususlar

- Yeni ülke olmasından dolayı standartların tam oturmamış olması,
- Küçük bir pazar olması,
- Özellikle karayolu altyapısında yaşanan Bölgesel gelişmişlik farklılıkları,
- Esnek olmayan, Bölgeye göre pahalı olan işgücü,
- Yeni teknolojilerde ve dijitalleşmede gelişmelerin yetersiz kalması,
- İnşaat ve özelleştirme konularında net bir prosedüre sahip olunmaması,
- KDV iadesine ilişkin düzenlemelerde karşılaşılabilen olumsuzluklar,
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması'nın uygulanmasında karşılaşılabilen sorunlar,
- Banka ve para aktarma faaliyetlerinin yavaş olması, finansal işlemlerin geliştirilmesi gereği,
- İnşaat izinlerinde sıkıntılar olabilmesi,
- Kalifiye eleman bulmada ve yabancı işçi getirmede yaşanan zorluklar,
- Açılan ihalelerde gereksiz şartların yer alması.

Karadağ'da Yatırım ve İş Ortamına İlişkin Avantajlı Hususlar

- Genç ve dinamik bir ülke olması,
- İstikrarlı ve güvenli olması,
- Gelişmiş telekomünikasyon altyapısı,
- Eğitimli insan gücü,
- Yasalar karşısında yabancı firmaların yerli firmalar ile eşit olması,
- Bölgesel iş için merkez ülke olabilmesi,
- Turistik bir ülke olması.
- Organik tarım açısından çok elverişli bir ülke olması,
- AB ülkeleri, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya, Ukrayna ile Serbest Ticaret Anlaşmalarının olması,
- Konum itibari ile Avrupa'ya kara, hava ve deniz yolu ile bağlı olması,
- Haftada 7 gün İstanbul - Podgorica direk uçak seferleri,
- Türkiye'ye mesafe olarak yakınlığı (İstanbul-Karadağ uçuşu ile 75 dakika),
- Avrupa'ya coğrafi ve kültürel yakınlık.

İş Kültürü

Karadağlılar rahatına düşkün bir halk olarak bilinmekte, ülke bu konuyu kendi turistik ürünlerinde dahi espri unsuru olarak kullanmaktadır. Bu durum, ticarete ve ülkede yapılacak yatırımlarda da önemli bir etken olarak belirmektedir.

Ticarete risk almak istemeyen Karadağlı şirketlerin birçoğu kendi dillerinde iletişim kurarak ticari bağlantı yapmayı tercih etmektedir. Bu durum, ülkenin genellikle eski Yugoslavya coğrafyasında yer alan ve aynı dili konuşan ülkeler ile ticaret yapmasına sebep olmaktadır. Bu konu, ülkemiz firmaları açısından bir dezavantaj olmakla birlikte, Karadağca (Sırpça/Boşnakça) yapılacak ticari teklifler ülkemiz firmaların üçüncü ülke firmaları önünde daha avantajlı olmalarını sağlayacaktır.

Para Kullanımı

1 Ocak 2002'den bu yana resmi para birimi avrodur.

Karadağ'da son yıllarda çek kullanımının hemen hemen tamamen kalkma aşamasına geldiği, faaliyet gösteren bankaların genel olarak çek vermediği, ancak bazı bankaların sadece yabancı bankalar tarafından ya da emekli fonları tarafından verilen çekleri kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan, MasterIndex anketine göre, kart ödemeleri Karadağ'daki vatandaşların günlük ticaret faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu ve her on kullanıcıdan dokuzunun banka kartına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu anket çalışmasına göre, katılımcıların yüzde 89'unun banka kartına, yüzde 19'unun kredi kartına ve yüzde 12'sinin hem banka hem de kredi kartına sahip olduğu anlaşılmakta olup, Karadağ'da kredi kartı kullanım oranının düşük olmasının başlıca sebeplerinin ise işsizlik, bir kısım vatandaşın banka hesabının olmaması, bir kısmının finansal sistemin dışında olması ve finansal eğitimin düşük olması gibi faktörlere dayandığı gözlenmektedir.

Pasaport ve Vize İşlemleri

T.C. Podgoritsa Büyükelçiliğimizce vatandaşlarımızın bilgisine sunulan Karadağ Vatandaşlık Kanunu, oturma ve çalışma izinleri şartları, ekonomik vatandaşlık programı ve yatırım ve şirket kurma konulu raporlar (<http://podgorica.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/354333>) linkinde yer almakta olup, bilgi edinilmesi faydalı olacaktır.

Yabancı uyruklu bir kişi Karadağ'da C tipi vizeyle 180 gün içinde toplam 90 güne kadar konaklayabilir.

Türk vatandaşları, iki ülke arasında imzalanan vize muafiyeti anlaşması çerçevesinde, Karadağ'a yapacakları seyahatlerde, son 180 gün içerisinde kalış süresi toplam 90 günü geçmemek kaydıyla vizeden muaftır.

90 gün Karadağ'da kalan yabancı uyruklu ve Türk vatandaşı, ülkeye ilk giriş gününden itibaren 180 günlük bir süre sonunda Karadağ'a tekrar girebilir ve kalabilir.

Karadağ'da otel, motel veya hostel gibi yerler dışında kendi imkanlarıyla konaklayacak kişiler, Karadağ'a geldiklerini bir gün içinde buldukları bölgedeki "Tourism Information" ofislerine bildirmekle yükümlüdürler. Aksi takdirde, para cezasına çarptırılabilirler.

Karadağ Schengen Anlaşmasına taraf değildir. Karadağ makamları tarafından verilen vize veya geçici/sürekli oturma izinleri ile Schengen ülkelerine seyahat edilemez.

90 günlük konaklama hakkı aşağıdaki hususlardan birinin gerçekleşmesi ile iptal edilebilir:

- Karadağ'daki Yabancılar Kanunu ile öngörülen giriş ve konaklama şartları yerine getirilmez ise,
- Ulusal veya iç güvenlik mülahazaları el vermez ise,
- Ülkeye giriş durumunu ve ülkedeki 90 günlük kalışını gerekçelendiremez ise,
- Yasadışı bir konaklama nedeniyle, bir uluslararası anlaşmaya istinaden Karadağ'a geri gönderildi (geri kabul/sınırdışı) ise,
- Ülkede kalış amacının farklı olduğuna ilişkin şüpheler mevcut ise,
- Mahkeme tarafından mali ve yasal yükümlülüklerini yerine getirmediğine ilişkin kesin hüküm verilmiş ise.

Yukarıdaki koşullar oluştuğu takdirde, Karadağ emniyet makamları konaklama izninin iptaline karar verir ve söz konusu kararda yabancıya ülkenin ayrılması gereken süreyi belirtir. Yabancıya ülkenin ayrılmasının yanı sıra, Karadağ'a girişine de yasak getirilebilir. Giriş yasağı süresi 1 ay ile 1 yıl arasında değişebilir ve Karadağ'dan ayrılış gününü müteakiben başlar.

Kararın alındığı tarihten itibaren 8 gün içinde itiraz hakkı mevcuttur. İtiraz, kararın uygulanmasını etkilemez.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Karadağ'da uygulanmakta olan Resmi tatil günleri şunlardır:

- 1 Ocak Yeni Yıl

- 7 Ocak Noel (Ortodoks)
- 5 Nisan Paskalya Tatili (Ortodoks)
- 1-2 Mayıs İşçi Bayramı
- 21 Mayıs Bağımsızlık Günü
- 13 Temmuz Karadağ Milli Günü
- 20 Eylül Ekolojik Devlet Günü (31.12.2021 tarihinde Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanarak kabul edilmiştir.)
- 13 Kasım Petar Petrovic Njegoş'un Doğum Günü (31.12.2021 tarihinde Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanarak kabul edilmiştir.)

Çalışma gün ve saatleri ise, genel olarak Pazartesi - Cuma 07.00-15.00 arasındadır.

Yerel Saat

Karadağ'da yerel saat, GMT'den (+1) bir saat ileridedir.

Kullanılan Lisan

Karadağ'ın resmi dili Karadağca'dır (Montenegrin). Karadağ'da konuşulan diğer diller ise Sırpça, Boşnakça, Arnavutça ve Hırvatça'dır

Diğer Bilgiler

Karadağ Firma Bilgi Kaynakları: Karadağ'da sektör bazında bazı firmaların bilgilerine (www.portal-crnaqora.com) adreslerinden ulaşılabilir.

Karadağ'da Yatırımlara Verilen Teşvikler: Karadağ'da yatırımlara verilen teşvikler hem yerel hem de merkezi idare bazında olabilmektedir. Yerel teşvikler için ilgili Belediyelerle iletişime geçilmesinde fayda olmakla birlikte teşviklere ilişkin genel olarak tüm bilgilere Karadağ Yatırım Ajansı'ndan (MİA) ulaşmak mümkündür (<https://mia.gov.me/>)

İşadamları İçin Avukatlık ve Danışmanlık Hizmeti Veren Kurumlar: Karadağ'da Belediyeler bazında faaliyet gösteren avukatlık firmalarının bilgilerine (http://www.advokatskakomora.me/advokati_po_opstinama.html) linkinden ulaşmak mümkündür.

Ayrıca, T.C. Podgoritsa Ticaret Müşavirliğine ulaşmak suretiyle Müşavirlik veritabanında bulunan avukatlık-danışmanlık hizmeti veren firmalara Müşavirlik kanalıyla ulaşmak da mümkündür (bu firmalara Müşavirlikçe referans olunması mümkün bulunmamakta olup, kurumsal eposta adresinden iletilen talepler karşılanabilmektedir).

Karadağ'da Bulunan Bazı Ticaret Odaları ve Ticari Kuruluşlar:

Karadağ İşverenler Birliği: <http://www.poslodavci.org/>; office@poslodavci.org

Montenegro Business Alliance: <http://www.visit-mba.me/>; mbapg@t-com.me

Ulcinj Business Association: <http://www.visit-mba.me/>; uba@t-com.me

Not: Karadağlı firmalarla iletişime geçerken bir tercüme bürosundan destek alarak Karadağca (Sırpça/Boşnakça) yazışma yapılması, iletilen epostalara geri dönüş alınması konusunda daha etkili olacaktır.

Karadağ' da Faaliyet Gösteren Firmaları Sorgulama Linkleri:

<http://pretraga.crps.me/> (Ticaret Sicil)

<http://www.expat-blog.com/en/business/europe/montenegro/>

<http://www.visit-mba.org/enq/>

Gümrük Vergi Oranları Sorgulama:

<http://taric.carina.co.me/TariCG/public/Sections.jsp>

Tüketici Şikayetleri:

<http://www.budiodgovoran.me/>

Karadağ'daki Havaalanları:

Web sitesi: <https://airmontenegro.com/>

Karadağ'daki Bankalar:

<https://www.cbcq.me/en/public-relations/information/useful-links/banks-in-montenegro>

Karadağ-Türkiye Web Sitesi:

www.crnagoraturaska.com

Yerel Basın:

Vijesti (<https://www.vijesti.me/>)

Pobjeda (<http://www.pobjeda.net/>)

Dan (<http://www.dan.co.me/>)

Mina (<http://mnnews.net>)

Monitor (<http://www.monitor.co.me/>)

Cdm (<http://www.cdm.me/>)

Şirket Kurma:

<https://montenegro.eregulations.org/?l=en>

<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/montenegro#starting-a-business>

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Karadağ'da yabancı ve yerel şirketlere eşit muamele ilkesi uygulanmaktadır. Yabancı yatırımcı tüzel veya gerçek kişi olarak iş yapabilmektedir.

Karadağ'da yatırılan sermayenin limit değeri bulunmamaktadır. Aynı kanuna göre, yabancı tüzel kişi veya şahıs; işletmenin toplam sermayesinde en az %10 yabancı sermaye payına sahip tüzel kişi; Karadağ'da yabancı bir kişi tarafından kurulan tüzel kişilik ve yurt dışında ikamet yeri olan Karadağ vatandaşı yabancı bir yatırımcı olarak değerlendirilir. Yabancı yatırımcıların Karadağ'da şirket tesisleri, iş yerleri, daire, inşaat alanları gibi gayrimenkul satın alma hakları vardır. Ayrıca, yabancılar bir yerli vatandaşın hakkı olduğu gibi miras yoluyla gayrimenkul üzerinde mülkiyet hakları talep edebilmektedir. Yabancı yatırımcılar ilgi duydukları sektörlerde yatırım yapabilirler. Ayrıca kâr ve temettü dahil olmak üzere tüm gelirlerini transfer edebilirler.

Dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden bazıları Karadağ'daki yatırım projelerine garanti vermektedir.

Karadağ resmi makamlarının yayımladığı bilgilere göre, şirket kuruluşu ortalama bir haftada tamamlanmaktadır.

Karadağ'da firmaların kayıtları, Gümrük ve Gelir İdaresine bağlı Karadağ Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisinde yapılmaktadır.

Şirketler Hukuku:

Karadağ'da yürürlükte olan İşletmeler Kanununa aşağıdaki linkten ulaşmak mümkündür. (<https://montenegro.eregulations.org/media/law%20on%20business%20organization.pdf>)

Karadağ'da Yatırım ve İş Fırsatları Raporu:

Karadağ Dışişleri Bakanlığı ve Karadağ Ticaret Odasınınca ortaklaşa hazırlanan ve 2021 yılı Eylül ayında güncellenen "Karadağ'da Yatırım ve İş Fırsatları" isimli kapsamlı rapora aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür. Sözkonusu Raporda sektöre göre yetkili kamu kurumları ve iletişim bilgileri de mevcuttur

(https://hepa.hu/uploads/385ea0c3c64ed512d2d20f33b29e78c8a39d22a2_615abeb53b2fd.pdf).

Yatırımlara İlişkin Raporlar:

Karadağ Ticaret Odası (PKCG) tarafından hazırlanan "Montenegro Your Partner", başlıklı 2022 tarihli rapora aşağıdaki adresinden ulaşmak mümkündür: <cq-vp-2022.pdf> (komora.me)

Karadağ Ticaret Odası (PKCG) tarafından hazırlanan "Montenegro Investment And Business Opportunities Fifth Edition", başlıklı rapora aşağıdaki adresinden ulaşmak mümkündür. <mibo-2021.pdf> (komora.me)

Karadağ Yabancı Yatırım Konseyi tarafından hazırlanan “White Book” başlıklı raporlara aşağıdaki linkten ulaşılması mümkün bulunmaktadır.
(<https://www.mfic.me/activities/white-book>)

Şirket Türleri

Karadağ’da firmaların kayıtları, Karadağ Vergi Dairesinin Merkezi Kayıt Ofisinde yapılmaktadır. İşletmeler Hakkında Kanuna göre Karadağ’da aşağıdaki organizasyon şekilleri altında bir işletme kurulabilmektedir.

- Girişimci
- Ortaklık Şirketi
- Limited Ortaklık
- Anonim Şirket
- Limited Şirketi
- Yabancı Şirketin Şubesi

Karadağ Vergi Dairesinin Merkezi Kayıt Ofisine başvurarak başlatılan şirket kurma işlemi için genel olarak gerekli belge ve işlemler aşağıdaki gibidir:

- Kimlik kartı,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- Minimum kuruluş sermayesi – minimum kuruluş sermayesi şartı yoktur,
- 10 € kayıt ücreti.

Şirket Kurma Prosedürü

Limited Şirket:

Limited şirketler en az 1, en çok 30 ortaklı olmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce kurulurlar. Asgari sermaye tutarı 1 avro’dur. Hissedarların sorumluluğu da yatırım yaptıkları tutar ile sınırlıdır. Limited şirkette zorunlu olarak yetkili müdür olmalıdır. Atanmış müdür şirketi yönetmeye yetkilidir. Müdürler, bir anonim şirketteki yönetim kurulu üyelerine benzer bir pozisyona sahiptir. Anonim şirkette olduğu gibi yönetim kurulu olmak zorunda değildir.

Şirket Kuruluşu İçin Gerekli Olan Hususlar, Evraklar ve Ödemeler:

- Şirketin ismi-ismin uygun(müsait) olup olmadığı kontrol edilir
- Kurucuların kimlik/pasaport ve kişisel adresleri
- Genel müdürün kimlik kartı/pasaportu ve kişisel adresi
- Şirketteki diğer kişiler-yetkili temsilciler ve kişisel adresler
- Hisse oranı
- Kuruluş sermayesi, minimum 1,00 avro
- Şirket adresi
- Ana faaliyet kodu,
- E-posta adresi ve iletişim telefonu

Maliyet:

- İki adet mühür 20-30 avro arası
- İdari giderler 19.05 avro (Ticaret Mahkemesi 10.00 avro-Resmi Gazete 3.00 avro - Merkez Mevduat Ajansı 6.05 avro (kurucu başı)

- Mahkeme veya noter onayı maliyeti (İmza sayısına bağlı)- Toplam onay giderleri 20.00 ila 30.00 avro arası (sayılara göre değişir) olup onaylanması gereken belgeler: Şirket Kurma Kararı/ Sözleşmesi; OP Formu (banka sayısına göre değişir); Yetki Belgesi.
- Muhasebe hizmetlerine ilişkin ücretler firmadan firmaya değişkenlik gösterebilmektedir.

Anonim Şirket:

Bir veya daha fazla yerli / yabancı bireyler / tüzel kişiler kişilerden oluşur. Maksimum kişi sayısı bakımından herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Hissedarların sorumluluğu da yatırım yaptıkları tutar ile sınırlıdır. Anonim Şirkette zorunlu olarak Müdür, Sekreter ve yönetim Kurulu olmak zorundadır.

Şirket Kuruluşu İçin Gerekli Olan Evrak, Ödeme ve Diğer Hususlar:

- Minimum kuruluş sermayesi 25.000 avro,
- Kuruluş evrakları,
- Yönetim Kurulu, Denetçiler, Sekreter ve Genel Müdür atanmasına ilişkin kararlar,
- Yönetim Kurulu üyelerinin ve yöneticilerin sosyal güvenlik numaraları,
- Tüm Yönetim Kurulu Üyeleri ve Yöneticilerin isimleri,
- Genel Müdür, Denetçiler ve Sekreterlerin isimleri ve adresleri,
- Şirketin yükümlülükleri yerine getirmesine ilişkin imzalı beyan,
- Menkul Kıymetler Komisyonu kararı,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- 40 avro Vergi Dairesi hesabına ödeme, 3 avro Karadağ Resmi Gazetesi hesabına ödeme.

Şirket kayıt işleminden sonra şirket mührü yaptırılması, banka hesabı açılması, çalıştırılan işçi için vergi dairesine kayıt yapılması gerekmektedir.

Komandit Şirket:

- İki veya fazla kişi,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- İdari giderler (yukarıda belirtilmiştir).

Girişimci:

- Kimlik kartı,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- Minimum kuruluş sermayesi şartı yoktur,
- 10 avro kayıt ücreti.

E-Firma Portalı:

25 Aralık 2020 tarihinden itibaren bir ticari işletme (kurucusu mukim bir gerçek kişi olan ve kurucu katkısı 1 avro olan tek üyeli limited şirket) kurulması için elektronik olarak başvuruda bulunulabileceği açıklanmıştır. E-firma portalı bir üyeli limited şirketin kuruluşu için elektronik başvuru yapılmasını sağlayan bir sistemdir. Sistem Karadağ Vergi İdaresi ve Karadağ Ticari Merkezi Kayıt Kuruluşu ile entegredir.

Ayrıca, tek üyeli bir limited şirketin faaliyeti ve adresindeki bir değişikliğin tescili için de başvuru elektronik olarak yapılabilir.

Şube Açma

Yabancı şirketler şubeleri aracılığıyla Karadağ'da faaliyetlerini yürütebilir. Şube yabancı bir şirketin ayrılmaz bir parçası değil, ayrı bir tüzel kişilik olarak kabul edilir. Şube, adına ve kurucu şirketin hesabına iş faaliyetleri gerçekleştirir. Kuruluş için gerekli evrak, bilgi ve ödeme tutarları yukarıda belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen ve başvuru için gerekli tamamlanmış kayıt formu PS01 formudur. Katma Değer Vergisi kaydı için ise PR PDV-1 formu gerekmektedir. Ayrıca, şirketin Tüketim Mükellefligi olarak kayıt yaptırabilmesi için AKC-P formunun doldurulması gereklidir.

Şirket kurma şartları ve aşamaları arasında en önemlisi, banka hesabının açılmasıdır. İkinci sırada ise vergi numarasının ve PDV (KDV) numarasının alınabilmesi için vergi dairesine başvuru yapılması gelmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere 3 avro Karadağ Resmi Gazetesine şirket kuruluşu duyurusunun yayımlanması için ödenir. Merkez Mevduat Ajansı'na 6.05 avro (kurucu başına) yatırılır. 10-15 avro arasında bedelle şirket mührü yaptırılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen bütün formlara aşağıdaki linklerden ulaşılabilir:

- <https://montenegro.eregulations.org/?l=en>
- <https://montenegro.eregulations.org/procedure/23/23?l=en> (prosedür ve formlar-fotoğraflarla anlatım)
- <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/m/montenegro/MNE.pdf>

Sosyal Güvenlik Uygulamaları

01.01.2022 tarihinden önce çalışan için %8,5, işveren için %2,3 oranında zorunlu sosyal güvenlik katkısı ödenmekteydi. 31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işçi ve işverene ait sözkonusu sağlık fonu kesintisi kaldırılmıştır (çalışan için %8,5, işveren için 2,3).

Sosyal güvenlik katkıları brüt maaş üzerinden hesaplanmaktadır. Çalışan tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları şunlardır:

- Emeklilik ve sakatlık sigorta primi: %15
- İşsizlik sigortası: %0,5.

İşveren tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları ise aşağıda belirtilmektedir.

- Emeklilik ve sakatlık sigorta primi: %5,5
- İşsizlik sigortası: %0,5
- İşçi Fonu: %0,2
- Belediye Vergisi (ek vergi) %15 (Podgorica and Cetinje belediyeleri) diğer belediyeler için %13 (ödenen gelir vergisi üzerinden hesaplanmaktadır).
- Ticaret Odasına Ödenen : %3
- Sakatlık Fonu : %2

Bankacılık Mevzuatı

Karadağ'da bankacılık sektörü, koronavirüs pandemisinin bir sonucu olarak ekonomik aktivitedeki düşüğe rağmen istikrarını, yüksek likiditesini ve karlılığını korumuştur. Karadağ'da bankacılık sektörü tamamen özelleştirilmiş olup, ülkede faaliyet gösteren 12 banka bulunmaktadır ve bunların tamamı özel sektöre aittir.

Karadağ'da faaliyet gösteren bankalara (<https://www.cbcq.me/en/core-functions/>) linkinden ulaşılabilmektedir.

Vizeler

Seyahat Vizesi

Umuma Mahsus, Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla, ülkeye yapacakları seyahatlerinde vizeden muaftır.

Karadağ Schengen Anlaşmasına taraf değildir. Karadağ makamları tarafından verilen vize veya geçici/sürekli oturma izinleri ile Schengen ülkelerine seyahat edilemez.

Çalışma ve Oturma İzinleri

Karadağ'da oturma ve çalışma izni bir yıl süreyle verilmektedir.

Yabancılara verilecek geçici oturma ve çalışma izinlerinin sayısı (yıllık kota), Karadağ'daki işgücü piyasası, göç politikası ve hareketlerine göre belirlenir. Hükümet, her yıl en geç 30 Kasım gününe kadar yabancılara verilecek geçici oturma ve çalışma izni sayısına karar verir. Yıllık kota kapsamında Hükümet, yabancılara istihdam edilebileceği iş alanlarını seçer.

Geçici oturma ve çalışma izni başvuruları yabancı tarafından bizzat ikamet edilen yerde bulunan İçişleri Bakanlığı ofisinde yapılır.

Başvuru sırasında sunulacak belgelerin yeminli bir tercüman tarafından Karadağca'ya çevrilmiş olması gerekmektedir.

Başvuru yapılırken, yabancıların fotoğrafı çekilir, parmak izleri ve dijital imzası alınır (12 yaşından küçük çocuklar için parmak izi alınmaz).

Geçici oturma ve çalışma izni, emniyet ve istihbarat birimlerinin başvuru sahibinin Karadağ'ın kamu güvenliğine karşı tehdit oluşturmadığına ilişkin görüş bildirmesinin ardından verilir. İçişleri Bakanlığının başvuru sahibine ilişkin bilgi talebine, talebin yapıldığı günü müteakip 10 gün içerisinde emniyet ve istihbarat birimcilerince yanıt verilmek zorundadır. 10 gün içinde görüş bildirilmediği takdirde, güvenlik açısından tehdit oluşturmadığı kabul edilen yabancı için geçici oturma ve çalışma izni verilir.

Geçici oturma ve çalışma izni, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren 40 gün içinde verilir. Geçici oturma ve çalışma izni başvurusu reddedildiği takdirde, başvurunun reddedildiğinin bildirildiği tarihten itibaren 8 gün içinde karara itiraz edilebilir.

Söz konusu başvurular, kişilerin kendileri tarafından kamu kurumlarına yapıp, takip edilerek sonuçlandırılabilir. Bir başka ifadeyle, işlemlerin bir danışmanlık firması üzerinden yapılması gerekliliği veya şartı bulunmamaktadır.

Çalışma ve oturma izinleri için gerekli belgeler aşağıda sunulmaktadır:

1. Geçim kaynağını gösterir belge
2. Karadağ'daki ikamet yerini gösterir belge
3. Sağlık sigortası
4. Geçerli pasaport fotokopisi
5. Adli Sicil Belgesi (Büyükelçiliğimiz Konsolosluk Şubesinden de temin edilmesi mümkündür)
6. İşveren tarafından düzenlenecek, kişinin hangi şartlar altında çalıştırılacağını gösterir belge
7. İşveren tarafından düzenlenecek, çalıştırılacak kişiye ait her türlü verginin ödenmiş olduğunu gösterir belge
8. İşverenin veya Karadağ'da şirket kuran kişinin şirket kuruluşunu gösterir belge
9. Okul diploması (Denklik yapılmış veya denklik için başvuruda bulunduğu dair belge)
10. Karadağ Sağlık Merkezi tarafından alınan sağlık raporu
11. 65 avro (başvuru formu ve çalışma/oturma izni adına yatırılması gereken ücret)

Geçici oturma ve çalışma izni aşağıda belirtilen amaç ve durumlarda verilmektedir:

1. Aile birleşimi
2. Eğitim
3. Uluslararası öğrenci değişim programlarına veya diğer gençlik programlarına katılım
4. Uzmanlık ve/veya mesleki yeterlilik eğitimi ya da yabancılar için uygulamalı eğitim
5. Bilimsel araştırma/çalışmalar
6. Tedavi
7. İnsani sebepler
8. Karadağ'da sahip olunan mülk üzerinde tasarruf hakkını kullanma
9. Dini hizmet
10. Avrupa Gönüllü Hizmeti Programına katılım
11. Vatansız kalma
12. İş kurma/çalışma
13. Yasalar ve uluslararası anlaşmalar çerçevesindeki diğer durumlar

Geçici oturma ve çalışma izni almak için aşağıda belirtilen koşullar istenmektedir:

1. Geçimini sağlayacak yeterli maddi kaynağa sahip olmak
2. Konaklayacak/ikamet edecek yere sahip olmak
3. Sağlık sigortasına sahip olmak
4. Geçerli bir yabancı seyahat belgesine veya kimliğe sahip olmak (verilen belgelerin geçerlilik süresinin öngörülen kalış süresinden en az üç ay fazla olması kaydıyla) veya "vatansız kişi" kimlik belgesine sahip olmak
5. Karadağ'a giriş ve Karadağ'da bulunma yasağı konulmamış olmak
6. Karadağ'da 6 aydan fazla süreli mahkûmiyete yol açacak bir cezaya çarptırılmamak

7. Kendi ülkesinde, 6 aydan fazla süreli mahkûmiyete yol açacak bir cezaya çarptırılmamış olmak
8. Kamu güvenliğine karşı tehdit oluşturmamak veya halk sağlığı için tehlike arzeden bir durumu bulunmamak
9. İzin başvurusunu meşrulaştıran kanıtları sunmak

Geçici oturma ve çalışma izninin uzatılması için gerekli belgeler aşağıda belirtilmektedir:

1. Geçerli pasaport fotokopisi
2. İşverenin işçiye karşı bütün sorumluluklarını yerine getirdiğini gösteren belge (Vergi Dairesinden temin edilmektedir)
3. İşverenin yabancıнын belli bir pozisyonda çalışması için, iş sözleşmesinin tüm temel unsurlarını içeren yazılı iş teklifi
4. Karadağ'da kurulan fiziki veya tüzel kişinin kayıt belgesi (Ekonomik Kurum Tescil Merkezi'nden (CRPS) temin edilmektedir)
5. Karadağ Sağlık Merkezinden alınan sağlık raporu
6. Adli Sicil Belgesi (T.C. Podgoritsa Büyükelçiliği, Konsolosluk Şubesinden şahsen kimlik belgesi ibrazıyla veya vekaletnameye istinaden temin edilmektedir)

Geçici oturma ve çalışma izninin uzatılmasına yönelik başvuru, iznin geçerlilik süresinin bitiminden en geç 30 gün öncesinde, ikamet yerindeki İçişleri Bakanlığı ofisine bizzat yapılır.

Başvuru sırasında sunulacak belgelerin yeminli bir tercüman tarafından Karadağca'ya çevrilmiş olması gerekmektedir. Parmak izi, fotoğraf ve dijital imzanın alınmasının üzerinden 5 yıl geçmiş ise, bu veriler yeniden toplanır. İzin uzatılması başvurusunun onaylanması durumunda, bir yıl geçerlilik süresi olan yeni geçici oturma ve çalışma izni verilir.

Geçici oturma ve çalışma izni aşağıda belirtilen koşulların oluşması halinde geçerliliğini kaybetmektedir:

1. Geçerlilik süresi bittiğinde
2. İzin verilme nedenleri ortadan kalktığında
3. Geçici ikamet sırasında Karadağ dışında bir yerde 365 günlük dönemde 30 günden fazla kalındığında (evvelce uygulanmayan bu madde, yakında uygulamaya konulacaktır)
4. Karadağ'a girişine ve kalışına engel teşkil eden durumlar tespit edildiğinde (geçersiz veya sahte kimlik/seyahat belgelerinin kullanılması, vize veya oturma izninin olmaması, son 180 gün içinde 90 günden fazla ülkede kalmış olması, kalışı sırasında yeterli maddi kaynağa sahip olmaması veya dönüşü/başka ülkelere gidişi için yeterli maddi kaynağa sahip olmaması, güvenlik sebebiyle başka bir ülkeden sınırdışı edilmiş olması, iç güvenliğe ve halk sağlığına tehlike oluşturması vs.)
5. Yabancı bir ülkeden veya Karadağ'dan sınırdışı edilmesine ilişkin koruyucu bir tedbir alındığında
6. Geçici oturma iznini, verilmiş gerekçesi dışında kullanıldığında
7. Aile birleşimi için verilen geçici oturma izninde, anlaşmalı evlilik yaptığı tespit edildiğinde
8. Daimi ikamet hakkı kazanıldığında

Yabancıнын, haklı gerekçelerini (mücbir sebeplerini) polise önceden bildirmiş olması koşuluyla 90 güne kadar Karadağ dışında kalması mümkündür.

Karadağ emniyet makamları, yabancıнын geçici oturma izninin geçerliliğinin bitmesi veya yabancıнын daimi ikamet hakkı kazanması haricinde yukarıda belirtilen koşulları tespit ettiğii takdirde, durumu İçişleri Bakanlığına bildirir. Bunun üzerine, Bakanlık, geçici oturma ve çalışma izninin sonlandırılması kararını verir ve yabancıнын 30 gün içinde ülkeyi terk etmesini talep eder. Ayrıca, yabancıнын Karadağ'a girişine de yasak getirilebilir. Giriş yasağı süresi 1 ay ile 1 yıl arasında değışebilir ve Karadağ'dan ayrılış günü müteakiben başlar. Kararın alındığı tarihten itibaren 8 gün içinde itiraz hakkı mevcuttur. İtiraz, kararın uygulanmasını etkilemez.

Daimi Oturma İzni

Oturma izinleri yıllık olarak verilmekte, ilgili kişinin mevcut genel şartları taşıyor olması halinde yine senelik olarak uzatılmaktadır. Birer yıllık sürelerle uzatılan izinler, 5 yılın sonunda, müracaat sahiplerinin gerekli koşulları bulundurmaları halinde, bu kere, daimi oturma izni olarak tabir edilen 5 yıllık oturma iznine dönüştürülebilmektedir.

Daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmek için, yabancıнын 5 sene kesintisiz olarak Karadağ'da bulunması gerekmektedir. Yabancı, 5 sene boyunca, toplamda 10 ay veya tek seferde 6 ay Karadağ dışında bulunabilir.

Daimi oturma izni başvurusunda, yabancıнын Karadağca bilgisini (sözlü ve yazılı olarak) belgelendirmesi talep edilebilir.

Gayrimenkul Satın Alımıyla Geçici Oturma İzni

Oturma izni almak için edinilecek gayrimenkulün belli bir değerin üzerinde olması şartı bulunmamaktadır.

Gayrimenkul alımı için, geçerli pasaport fotokopisi, adli sicil belgesi ve diploma örnekleri gerekmektedir.

Gayrimenkul edinimiyle geçici oturma izni almak için, oturma ve çalışma izni başvurusu için sunulan evrakın yanı sıra, tapu siciline taşınmazın mülkiyetinin aidiyetini kanıtlayan belgelerin de ibraz edilmesi gerekmektedir.

Aile evleri, kır evleri, villalar, daireler, konaklama tesisleri, konut ve ofis binaları ve iş yerleri gayrimenkul olarak kabul edilir.

Gayrimenkul edinimiyle oturma izni evvelce tüm aile bireylerine tahsis edilebilirken, kanunda yapılan yeni düzenlemeyle oturma izni mülkün en az yarısına sahip olan kişilere tahsis edilmektedir. Bu durumda, mülkün %50'sine sahip iki hissedarın eşi ve 18 yaş altındaki çocukları 1 yıllık süreyle geçici oturma izni almaya hak kazanmaktadır.

Kaynak: T.C. Podgoritsa Büyükelçiliğii Ticaret Müşavirliğii